

FORMATION AND DEVELOPMENT OF INCLUSIVE HIGHER EDUCATION IN THE USA

The present article traces the development of inclusive higher education in the United States. The author determines and theoretically proves stages of inclusive higher education development and describes its modern state.

Key words: inclusive education, students with disabilities, stages of development, programs for students with special needs, higher education.

УДК 371.671(075.3)

С. В. Драновська

ЗМІСТ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ У ШКОЛІ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.

У статті досліджено питання змісту навчання історії у школі як науково-методичну проблему другої половини ХХ ст. Під розвитком змісту шкільної історичної освіти розуміємо зміни у фактичному та теоретичному навчальному матеріалі (зменшення чи збільшення кількості, заміну одних фактів на інші тощо), що відбуваються під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників на тому чи іншому етапі розвитку самої системи шкільної історичної освіти. Узагальнення даних науково-методичної науки щодо критеріїв відбору та підходів до структурування змісту навчального історичного змісту дозволило сформулювати вихідні позиції дослідження питань розвитку змісту шкільного курсу історії.

Ключові слова: зміст історичної освіти, історія як шкільний предмет, фактичний і теоретичний матеріал, критерії відбору змісту навчання історії.

Актуальність проблеми. Проблема розвитку змісту шкільної історичної освіти традиційно була і залишається об'єктом уваги методистів, педагогів, істориків, філософів та психологів. У процесі реформування шкільної освіти протягом другої половини ХХ ст. глибокого переосмислення потребував предмет «Історія». Відбувся пошук нових характеристик історичної освіти та оптимальних моделей її структури та змісту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. У 50–60-х рр. ХХ ст. проблему формування змісту історичної освіти в радянській школі висвітлювали Л. Бущик, М. Зінов'єв, О. Наулко, які сформулювали загальні характеристики структури і послідовності вивчення історичних курсів у загальноосвітній школі. У 60–80-ті рр. цим питанням присвятили свої праці методисти-історики О. Вагін, П. Гора, П. Лейбенгуб, І. Лернер, О. Стражев та ін., які досліджували теоретичні основи відбору і структурування змісту історичної освіти в загальноосвітніх школах, визначали основні принципи формування і реалізації змісту навчання історії в школі.

Українські методисти 70–80-х рр. ХХ ст. М. Лисенко, Г. Підлущкий, П. Уховська та інші вперше приділили увагу змісту історії України як складової загального курсу історії СРСР, розкрили методичні шляхи його інтеграції у зміст навчання історії в радянській школі, обґрунтували склад його компонентів, основні ідеї.

Серед сучасних науковців найбільш ґрунтовно питання формування та реалізації змісту історичної освіти в загальноосвітніх школах другої половини ХХ ст. вивчала О. Пометун, у працях якої охарактеризовано стан шкільної історичної освіти досліджуваного періоду.

Наукова новизна статті полягає в тому, що вперше проаналізовано погляди відомих науковців, методистів, педагогів другої половини ХХ – початку ХХІ ст. з проблеми становлення шкільної історичної освіти та з'ясовано соціально-культурні й загальнопедагогічні фактори розвитку змісту навчання історії в школі.

Мета статті – проаналізувати основні підходи науковців і методистів-істориків до проблеми змісту навчання історії в загальноосвітніх школах, що формувалися в другій половині ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці 50-х – на початку 60-х рр. структуру шкільної історичної освіти обумовлювали постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР. У жовтні 1959 р. вийшла постанова «Про деякі зміни у викладанні історії в школах». У зв'язку із реформуванням історичної освіти кількість програмового матеріалу підлягала скороченню. Скорочення програм і підручників вплинуло на зміст курсів історії. Поряд із очищенням історичних курсів від другорядних, неважливих фактів траплялися випадки, коли втрачали важливий історичний матеріал. У результаті зменшення годин виникла необхідність скорочувати або зовсім не вивчати деякі важливі теми з історії народів СРСР [2, с. 360].

У травні 1965 р. вийшла постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про зміни порядку викладання історії в школах». Відповідно, відбулася зміна порядку викладання історії – «замість елементарного курсу історії СРСР у 7–8 класах і систематичного курсу історії СРСР і 9–11 класах – історія СРСР повинна вивчатися один раз, у хронологічній послідовності від найдавніших часів до сучасності».

Керівні документи частково відображали дискусії серед методистів-істориків другої половини ХХ ст. У другій половині 50–70-х рр. ХХ ст. методисти вперше заговорили про те, що зміст шкільної історичної освіти містить факти і теорію. Адже не можна вивчати всі факти історичної науки. Для ефективного засвоєння учнями шкільного історичного матеріалу їх необхідно методично правильно і обґрунтовано відбирати.

На думку методиста 50-х – 60-х рр. М. Зінов'єва, зміст історичної освіти складали історичні факти, загальні поняття, закономірності і категорії. У процесі навчання історії учні повинні були оволодіти фактичним матеріалом, поняттями та основними історичними закономірностями.

Також М. Зінов'єв наголошував, що розмежування історичної науки і шкільного курсу історії є головним аспектом у розвитку шкільної історичної освіти, адже під час вивчення історії в школі необхідно розрізняти діяльність ученого-історика і вчителя історії. Учений-історик у своєму дослідженні зосереджував увагу на описовості встановлених ним фактів та доведенні й обґрунтуванні своїх тверджень та висновків. На противагу цьому вчитель історії пояснює створену вченим-істориком загальну історичну картину розвитку перед учнями, а також окремі її частини з характерними рисами суспільного ладу, закономірностями розвитку класової боротьби в конкретні періоди. Такий виклад містить установлені в науці конкретні факти та їх узагальнення. Доведення справедливості того чи іншого твердження не має місця в педагогічному викладі, так як спірні й незрозумілі питання не висвітлюються перед школярами [6, с. 101–102].

За методистом початку 60-х рр. О. Стражевим, основи історичної науки складали: головні та найбільш суттєві факти, образи і поняття та важливі історичні закономірності. У результаті в процесі вивчення історії у школярів формувалася світогляд та розвивалася самостійна творча активність [14, с. 14].

У ці самі часи Л. Бущик вивчав проблему розвитку змісту навчання історії у школах СРСР. Його дослідження охоплювало період з 1917 до початку 1960-х рр. і передбачало висвітлення таких головних аспектів розвитку змісту шкільної історичної освіти: розроблення навчальних планів, програм і підручників, принципи побудови шкільних курсів історії і т. д. Л. Бущик вважав, що основою змісту шкільного курсу історії є факти, поняття та закономірності розвитку суспільства [2, с. 385]. Л. Бущик у своїй праці глибоко аналізував проблему співвідношення фактичного і теоретичного матеріалу.

У другій половині 60-х рр. відомий методист О. Вагін стверджував, що зміст історичної освіти складався з найважливіших фактів і понять економічного, політичного, соціального і культурного життя країни та зв'язків між ними. О. Вагін наголошував, що історичний матеріал не залишався незмінним з року в рік. Зміни у суспільстві, міжнародній обстановці, нові факти політичного життя змушували по-новому підходити до програмного матеріалу, підкреслювали значення одного, розширювали і висвітлювали друге, скорочували третє, якщо воно втрачало наукове, освітнє і виховне значення [3, с. 5–6].

Наприкінці 60-х – на початку 70-х рр. ґрунтовніше розкривав поняття «зміст історичної освіти» методист П. Лейбенгруб. Він наголошував на тому, що зміст курсу історії як

навчального предмета визначався загальними завданнями середньої школи на певному етапі розвитку суспільства, змістом історичної науки, станом її тогочасного рівня, пізнавальними можливостями учнів на різних ступенях навчання. При доборі фактичного і теоретичного матеріалу для шкільного курсу історії необхідно було враховувати відведений на їх вивчення навчальний час, а також вікові можливості учнів відповідного класу. П. Лейбенгруб вважав, що зміст навчання історії містить основи історичної науки (тобто основні факти, поняття, ідеї) і спрямований на формування у школярів марксистсько-ленінського світогляду, виховання моралі, ознайомлення учнів з основними методами дослідження, що застосовуються в історичній науці, набуття вмінь, необхідних для засвоєння і застосування знань, розвиток творчих здібностей молодого покоління [7, с. 21–22].

Цю думку підтримував автор одного з кращих підручників радянських часів Ф. Коровкін. Методист стверджував, що у процесі отримання знань формується світогляд особистості, його ставлення до історичного минулого та сучасного життя. Тому для ефективного вивчення історії в школі необхідно було визначити співвідношення фактів, понять і явищ, а також знань про способи роботи з історичним матеріалом та відповідними вміннями і навичками, які формуються у процесі вивчення історії [10, с. 40–41].

У процесі навчання учні засвоюють історичний матеріал, який представлений двома основними компонентами: історичними фактами і теорією. Відбір фактів у шкільних курсах історії повинен створювати «сітку» фактів такої «частоти», яка забезпечувала б можливість розкриття суттєвих зв'язків і відносин між ними: послідовність, причинну обумовленість, наслідок, загальне і особливе в них. Ця «сітка» фактів повинна була зв'язати факти в цілісні історичні процеси і простежити їх закономірності з глибиною, що буде відповідати віку учнів [10, с. 51].

Українські методисти також активно долучилися до вивчення вказаної проблеми. Відомий український методист 70–80-х рр. М. Лисенко стверджував, що фактичний матеріал є основою у вивченні історії як навчальної дисципліни та наголошував, що події та факти з історії будуть цінними тоді, коли стануть основою активного всебічного розвитку, виховання та самовиховання учнів [9, с. 5–6].

П. Уховська особливого значення надавала вивченню фактичного матеріалу. На її думку, «факти – це джерело знань. Поза історичними фактами немає ні історії як науки, ні історії як шкільного предмета. З них формуються уявлення, поняття, конструюються ідеї, виводяться історичні закономірності» [15, с. 47].

Отже, методисти 50–70-х рр. ХХ ст. вперше розглядали проблеми визначення критеріїв, за якими має відбуватись відбір фактичного і теоретичного матеріалу в шкільному курсі історії. Під час дискусії, яка точилася щодо визначення цих критеріїв, методисти дійшли спільної думки: тільки за умови конкретизації змісту навчання історії відбувається реалізація важливих дидактичних принципів побудови історичних курсів – систематичності, послідовності, доступності.

Так, на думку П. Лейбенгруба, принцип систематичності вимагав побудови шкільного курсу історії у певній хронологічній і тематичній послідовності, що відповідала внутрішній логіці історичного процесу. Причому завданням учителя було послідовно керувати пізнавальною діяльністю учнів із обов'язковим закріпленням у пам'яті школярів основного фактичного і теоретичного матеріалу.

Необхідною умовою успішного засвоєння програмового матеріалу було також дотримання принципу наступності (зв'язку) у вивченні курсу історії в кожному наступному класі. Наступність допомагала засвоїти нові й поглибити старі знання, сприяла розвитку інтелектуальних здібностей і різних умінь учнів, допомагала сформувати систему історичних знань, наукове розуміння розвитку суспільства [7, с. 37–38].

Ще одним важливим критерієм відбору змісту навчання історії в школах за П. Лейбенгрубом, була доступність у навчанні. У результаті зміст навчання історії повинен був відповідати віковим особливостям учнів та рівню їх знань та розвитку. Так, фактичний і теоретичний матеріал міцно засвоювався школярами за умови відповідного напруження пізнавальних сил. У процесі навчання пізнавальні завдання поступово ускладнювалися і

вимагали розв'язання більш складних питань. Важливою умовою при цьому було врахування індивідуальних здібностей, рівня знань і вмінь учнів [7, с. 41–42].

На початку 1980-х рр., у зв'язку із запровадженням удосконалених програм з історії науковці продовжували активно вивчати проблеми розвитку змісту шкільної історичної освіти. Але щодо визначення поняття «зміст шкільної історичної освіти» поки що не існувало єдиної думки.

На думку методиста П. Гори, зміст шкільної історичної науки становили факти, образи, поняття, важливі історичні закономірності, що в сукупності утворюють основи історичної науки [4, с. 21].

Цікавими і ґрунтовними були погляди І. Лернера, який намагався поєднати загальнодидактичні і методичні підходи. У своїх дослідженнях він виділяв чотири компоненти, змісту історичної освіти, а саме:

- інформаційний (знання фактів, понять, зв'язків, тенденцій);
- операційний (уміння предметні та розумові);
- творчо-пошуковий (досвід творчо-пошукової діяльності);
- ціннісно-смысловий (досвід емоційно-ціннісного ставлення).

Кожен з цих компонентів змісту історичної освіти мав свою дидактичну мету і відповідний засіб засвоєння учнями, який треба було впровадити вчителю у процесі навчання. Концепція змісту навчання історії І. Лернера стала основою розроблення теорії змісту освіти. Дослідник зробив висновок про те, що зміст освіти не може існувати поза процесом навчання. Це означало, що, проектуючи зміст навчального предмета чи навчального матеріалу, необхідно було врахувати методи, закономірності, принципи і можливості навчання в цілому. Також потрібно визначати в програмах і підручниках не тільки предметний зміст, але й способи передавання учня і засвоєння ними змісту, рівні проектного засвоєння і пов'язані з ними дії. Ці висновки стали важливим теоретичним підґрунтям для прогресу вдосконалення всіх складових навчально-виховного процесу в зазначений період [8, с. 14–15].

У 1980-х рр., аналізуючи структуру історичної освіти в школі, науковці були єдині у тому, що найбільш доцільним є побудова шкільного курсу історії за лінійним принципом. Така структура дозволяла вивчати історію в школі послідовно – від стародавніх часів до сучасності. Для цілісного розуміння учнями процесу суспільного розвитку, його об'єктивних закономірностей і формування на цій основі наукового, марксистсько-ленінського світогляду необхідно було вивчати важливі події і факти в їх хронологічній послідовності.

У другій половині 1980-х рр. відбулися політичні зміни в житті країни. Це глибоко позначилося на змісті шкільної історичної освіти. З'явилося багато питань у курсі «Історія», які раніше не вивчалися, але які мали важливе значення для розвитку нашої держави. Тому серед науковців обговорювалась проблема відбору програмового матеріалу в змісті історичних курсів у школі. Зберігаючи стабільними фундаментальні положення науки, зміст історичної освіти зазнавав певних змін, які залежали від суспільно-політичних і соціально-економічних завдань, які вирішувалися в країні, педагогічній, психологічній та історичній науках.

На початку 1990-х рр. ситуація в шкільній історичній освіті кардинально змінилася. Програми з історії були складені на основі базового рівня змісту середньої освіти з історії з урахуванням нової структури шкільної історичної освіти, запровадженої Міністерством освіти України у 1991–1992 н. р. За цією структурою в школах України передбачено два самостійні курси – всесвітньої історії та історії України, які вивчаються паралельно за лінійним принципом. Вони вивчаються синхронно, за різними підручниками історії [5, с. 27].

Було визначено, що принципи побудови програми, її зміст мали на меті засобами історії розвивати особистість учня, формувати його національну самосвідомість, почуття громадянина – активного, здатного до соціальної творчості, патріота, який розуміє постійний характер взаємодії та взаємозбагачення культур різних народів.

Учитель-методист В. Мисан пояснював, що основними складовими частинами науки є факти, поняття, закони і теорії. У школі ж вивчається навчальний предмет «Історія», складовими якого є факти, поняття, судження та умовиводи. Як видно, науково-історичні

знання та знання навчально-історичні мають як спільні риси, так і відмінні. Спільними є факти і поняття. Ототожнення цих елементів ускладнює формування історичного світогляду школярів, оскільки самостійна пізнавальна діяльність учнів у процесі навчання є недостатньою для формування особистого світогляду. У певному значенні зміст шкільної історичної освіти набагато ширший, ніж зміст відповідної наукової галузі, бо забезпечує необхідність дати учневі в навчанні не тільки знання, а й досвід мислення, творчості, оцінювання. Крім того, на відміну від академічної науки, шкільна історична освіта охоплює велике коло учасників [11, с. 21–22].

У той же час науковці трактували зміст історичної освіти як систему фактів, теоретичних положень, висновків і узагальнень, адекватних прийомам навчальної роботи. Ключовим аспектом засвоєння змісту були знання. Вони розглядалися як основна складова того фундаменту, на якому надалі будуватимуться суспільно-політичні переконання учнів.

У середині 90-х рр. українська методична наука шукала шляхи активізації засвоєння учнями історичного змісту і формування знань за рахунок удосконалення опрацювання окремих елементів цього змісту. До структури змісту шкільного курсу історії відносили такі елементи: 1) факти; 2) зв'язки (хронологічні, локальні, причиново-наслідкові); 3) поняття, а також уявлення, які є опорою для розкриття і розуміння зазначеного поняття (або категорії історичної дисципліни); 4) провідні тенденції загальноісторичного процесу (на рівні узагальнення трьох попередніх елементів історичного знання). Зважаючи на те, що кожний елемент має складну внутрішню структуру (наприклад, історичні факти можуть бути за змістом економічними, соціальними, політичними; за просторово-часовою структурою – простими, складними; за значущістю – історичними або неісторичними тощо), при добиранні й структуруванні основного змісту потрібно керуватися значущістю певного елементу знання для розуміння головного напрямку загального розвитку людської цивілізації. Такий підхід мав сприяти максимальній конкретизації та дозуванню базового змісту навчальної дисципліни і уникненню надмірного перевантаження учнів навчальним матеріалом.

К. Баханов зауважував, що знання учнів базуються на фактах – найпростіших одиницях знань, що фіксують конкретну подію або будь-який її прояв. На цій основі в учнів формуються уявлення – перший ступінь знань – чуттєвий образ або елементарне знання про предмет чи явище. Спираючись на уявлення, учні формують у себе поняття – відображення історичних подій, явищ процесів в їх найстійкіших зв'язках. Поняття існують в історичній свідомості учнів у судженнях – ствердженнях або запереченнях наявного у предметів і явищ тих чи інших ознак, властивостей, зв'язків або відносин, умовиводах – логічних діях, унаслідок яких з одного або кількох відомих і певним чином пов'язаних між собою суджень виводять нові, які містять нове знання про предмети, концепціях – системах поглядів, сукупностях ідей, що визначають суму задуму, певний спосіб розуміння явища, та теоріях – формах знань, що дають цілісне уявлення про закономірності і суттєві характеристики об'єктів [1, с. 28].

О. Пометун зазначає, що факт – це дійсна невігадана подія; дійсне явище; те, що сталося, відбулося насправді; встановлене знання, що відповідає об'єктивній реальності та є матеріалом для певних висновків, доведень; реальність, дійсність, те, що об'єктивно існує. Кожен історичний факт є неповторним, його не можна відтворити. У цьому специфіка історичного знання. Термін «теорія», на її думку, означає: 1) узагальнення досвіду, суспільної практики, що відбиває об'єктивні закономірності розвитку природи і суспільства; 2) сукупність узагальнених положень, що утворюють будь-яку науку чи її розділ; 3) сукупність наукових положень, учення про які-небудь явища, факти; система поглядів з якогось питання [12, с. 54, 59].

З позиції О. Турянської, складовими змісту шкільної історичної освіти є головні факти (подія, явище, процес); хронологічні, локальні, причиново-наслідкові зв'язки між ними; основні поняття категорії; провідні тенденції історичного процесу, які відповідають структурним компонентам змісту наукової галузі «історія» [14, с. 11].

У 1995 р. фахівцями з методики та історії вперше було запропоновано проект концепції безперервної історичної освіти в Україні. Концепція одним із пріоритетів змісту навчання

історії визначала спрямованість на розуміння провідних тенденцій історичного минулого людства, а не механічне засвоєння навчального матеріалу. У проекті важливим завданням історії було засвоєння учнями певної суми знань про історичне минуле, які складаються із різноманітних відомостей, історичної інформації, що відбиває соціальний досвід людства у навчальному історичному матеріалі. Система відомостей історичної науки мала відтворювати наукову картину розвитку суспільства в цілому, розкривати історичну реальність, давати можливість її пізнання людиною та відбивати у свідомості учнів у вигляді історичних знань.

Таким чином, аналіз літератури з проблеми дозволяє стверджувати, що під поняттям «зміст шкільної історичної освіти» розуміють сукупність змісту всіх курсів історії, що вивчаються у середніх загальноосвітніх навчальних закладах. На сьогодні зміст шкільної історичної освіти – це один із компонентів процесу навчання історії, певна система історичної інформації, що засвоюється у вигляді історичних знань, умінь і навичок, в яких особистість опановує вже відомі способи діяльності, досвід творчої пізнавальної діяльності у розв’язанні проблем, що вирішувалися людством у минулому, досвід ставлення до світу, до людей, до себе, що може забезпечити емоційно-цілісний розвиток особистості [12, с. 52].

Цей зміст має формуватися на основі відбору та структурування фактів і понять історичної науки у відповідності до цілей і завдань навчання історії в школі. Методична наука визначає принципи та критерії такого відбору та структурування. Як правило, до вивчення у шкільних історичних курсах відбираються основні факти, найважливіші події та явища вітчизняної та всесвітньої історії, відповідні теоретичні поняття та ідеї, способи історичного пізнання та аналізу та ін. Зміст історичної освіти, відібраний для навчання у школі, оформлюється у вигляді державного стандарту, програм і підручників.

Таким чином, проаналізовані праці вчених-методистів дозволяють доповнити список критеріїв для аналізу масиву джерел нашого дослідження такими:

- формування мети і завдань навчання і чинники, що на це впливають;
- структура і співвідношення фактів і теорії у навчальних курсах;
- принципи побудови і відбору окремих курсів і предмета в цілому.

У той же час формування освітнього простору нашої держави залежало від факторів, що безпосередньо впливали на розвиток змісту навчання історії в загальноосвітніх школах 60–90-х рр. XX ст. До них належать:

- соціально-політичні, серед яких: лібералізація політичного режиму в державі після XX з’їзду КПРС, зміни в зовнішній та внутрішній політиці СРСР, зокрема «холодна війна» між СРСР і США, збереження командно-адміністративної системи управління країною, згорання процесу демократизації у другій половині 60-х – першій половині 80-х рр., ідеологізація та централізація влади під час керівництва країною Л. І. Брежнєвим, демократичні перетворення в українському суспільстві, пов’язані із отримання нашою державою незалежності;

- законодавчо-правові, що визначаються тогочасними нормативно-правовими актами в правовому полі освітньої галузі;

- культурні, духовно-ідеологічні, пов’язані зі станом культури в державі, духовно-моральними цінностями суспільства, ігноруванням потреб розвитку української мови і культури, русифікацією;

- освітньо-педагогічні, які характеризували зміни в програмах, підручниках, методичних посібниках загальноосвітніх шкіл [5, с. 68–69].

Зміст з часом змінюється і розвивається. Історично обумовлена перебудова цілей і завдань завжди змінює і навчальний зміст. Під розвитком змісту шкільної історичної розуміємо зміни у фактичному та теоретичному навчальному матеріалі (зменшення чи збільшення кількості, заміну одних фактів іншими тощо), що відбувається на тому чи іншому етапі розвитку самої системи шкільної історичної освіти.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, у статті було визначено основні підходи до вивчення проблеми розвитку змісту навчання історії в загальноосвітніх школах другої половини XX ст.

Питання розвитку змісту шкільної історичної освіти, зокрема в Україні, відображені певною сукупністю історичних, історико-методичних та історико-педагогічних праць, що становлять історіографію проблеми у досліджуваний період. Увага вчених, які досліджували питання змісту шкільної історичної освіти у різні часи, зосереджувались навколо питань ролі й місця історичної освіти у загальній системі освіти, з'ясування особливостей і характерних рис шкільної історичної освіти в різні часи, виховного потенціалу історії як предмета, власне питань формування навчального історичного змісту.

Зміст шкільної історичної освіти формується на основі відбору авторами програм і підручників фактів та понять історичної науки та структурування навчального матеріалу у відповідності до цілей і завдань навчання історії в школі. Методична наука визначає принципи та критерії такого відбору та структурування. Відбору підлягають основні факти, найважливіші події, явища і процеси вітчизняної та всесвітньої історії, відповідні теоретичні поняття та ідеї, способи історичного пізнання, аналізу та ін.

Узагальнення даних методичної науки щодо критеріїв відбору та підходів до структурування змісту навчального історичного змісту дозволило сформулювати вихідні позиції дослідження питань розвитку змісту шкільного курсу історії України у досліджуваний період, на яких має базуватися розгляд масиву аутентичних джерел. Серед них:

- відображення у змісті загальної мети і завдань навчання історії, актуальних для того чи іншого періоду;
- методологія (парадигма) навчання: знаннєва чи діяльнісна (інша) – та її відображення у змісті;
- наявність і зміст курсів, що синхронно вивчаються як складові предмета «Історія»;
- структурування змісту за роками навчання, послідовність вивчення;
- принципи відбору змісту окремих курсів і предмета в цілому, ідеологічна спрямованість навчання;
- структура і співвідношення фактів і теорії у навчальних курсах, зокрема, поєднання політичної, соціально-економічної та культурної складових.

Подальшого вивчення потребують питання розвитку змісту історії України як шкільного предмета у ХХІ ст., реалізації змісту навчання у сучасних засобах навчання та методиці уроку історії.

Список використаних джерел

1. Баханов К. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі / К. Баханов. – Запоріжжя : Просвіта, 2004. – 328 с.
2. Бущик Л. П. Очерк развития школьного исторического образования в СССР / Л. П. Бущик. – М. : Просвещение, 1961. – 540 с.
3. Вагін О. О. Підготовка вчителя до уроку історії у 8–10 класах середньої школи / О. О. Вагін. – К. : Радянська школа, 1955. – 79 с.
4. Гора П. В. Повышение эффективности обучения истории в средней школе / П. В. Гора. – М. : Просвещение, 1988. – 208 с.
5. Драновська С. В. Розвиток змісту навчання історії України в загальноосвітніх школах 60–90-х рр. ХХ ст. : дис... канд. пед. наук : 13.00.02 / С. В. Драновська // Інститут педагогіки АПН України. – К., 2015. – 287 арк.
6. Зиновьев М. А. Очерки методики преподавания истории / [под ред. С. Д. Сказкина]. – М. : Академия Педагогических наук РСФСР, 1955. – 183 с.
7. Лейбенгруб П. Дидактика уроку історії в середній школі / П. Лейбенгруб. – К. : Радянська школа, 1968. – 185 с.
8. Лернер И. Я. Теория современного процесса обучения, ее значение для практики / И. Я. Лернер // Советская педагогика. – 1989. – № 11. – С. 11–17.
9. Лисенко М. М. Викладання історії Української РСР / М. М. Лисенко. – К. : Радянська школа, 1970. – 191 с.
10. Методика обучения истории в средней школе : пособие для учителей. В 2-х ч. Ч. 1 / отв. ред. Ф. П. Коровкин. – М. : Просвещение, 1978. – 288 с.

11. Мисан В. Шкільна історична освіта: традиція й новаторство – що переможе? (Незалежний коментар) / В. Мисан // Історія в школах України. – 2004. – № 8. – С. 17–21.
12. Пометун О. І. Методика навчання історії в школі / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман. – К. : Генеза, 2005. – 328 с.
13. Стражев А. И. Методика преподавания истории : пособие для учителей / А. И. Стражев. – М. : Просвещение, 1964. – 287 с.
14. Турянська О. Технологічні засади історичної освіти / О. Турянська // Історія в школах України. – 2000. – № 3. – С. 11–14.
15. Уховська П. Л. Єдність навчання, виховання та розвитку в процесі вивчення історії та суспільствознавства / П. Л. Уховська. – К. : Радянська школа, 1975. – 99 с.

С. В. Драновская

СОДЕРЖАНИЕ ОБУЧЕНИЯ ИСТОРИИ В ШКОЛЕ КАК ПРЕДМЕТ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XX В.

В статье исследованы вопросы содержания обучения истории в школе как научно-методическую проблему второй половины XX в. Под развитием содержания школьного исторического образования понимаем изменения в фактическом и теоретическом учебном материале (уменьшение или увеличение количества, замену одних фактов другими и т.д.), происходящие под влиянием внешних и внутренних факторов на том или ином этапе развития самой системы школьного исторического образования. Обобщение данных научно-методической науки о критериях отбора и подходах к структурированию содержания учебного исторического материала позволило сформулировать исходные позиции исследования вопросов развития содержания школьного курса истории в исследуемый период.

Ключевые слова: содержание исторического образования, история как школьный предмет, фактический и теоретический материал, критерии отбора содержания обучения истории.

S. Dranovs'ka

THE CONTENT OF HISTORY TEACHING AT SCHOOL AS A SUBJECT OF SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL RESEARCH OF THE SECOND HALF OF THE TWENTIETH CENTURY

The article reveals the questions of the content of history teaching at school as a scientific and methodological issue of the 2nd half of the 20th century. The development of the content of the school history education means the changes in the actual and theoretical educational material (decrease or increase of the amount, replacement of these or those facts with one another, etc.) which take place under the influence of external or internal factors at the particular stage of the school history education system development. The data generalization of scientific and methodological science concerning the selection criteria and approaches to the content structuring of educational historical material allowed generating primary positions of the research of the content development of history school course.

Keywords: the content of history education, history as a school subject, actual and theoretical material, selection criteria for the content of history teaching.